

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 25. ФЕВРУАРА 1879.

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свагда о даву сваке представе на по табака. — Стоји за 'Нови Сад 40, а на страну 60 и. месечно. — Претплатата се шаље Коријелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примно да разаштиље овај лист.

ЈЕВАНЂЕЉЕ ТОЛЕРАНЦИЈЕ.

СТОГОДИШЊА УСПОМЕНА.

(Наставак.)

Још пре него што му је новац до руку дошао, пише (20. октобра) Карлу Г. Лесингу: „Већ се бојим, да и на тај начин (купљењем претплате), на који су многи успели, ја ништа не ћу моћи израдити, ако моји пријатељи не буду за мене више радили, но ја сам. Па и ако узраде више, то ће можда коњ од глади скапати, пре него што сазре зоб.“ На две недеље после тога мучи га опет помисао, е ће га у послу јако бунити брига, како ће до новаца доћи. Па поново, маја 1779, пише у ствари купљења претплате своме брату: „Ја нити знам, колико си ти претплатника скупио, нити знам, колико их је Фос скупио. Најпосле не ће Фос ни толико имати, да би се од тога могли отплатити триста талира М. В-у у Дајштиту. Но то би ми добро дошло! Ја сам М. В-у издао меницу на четири месеца; тај ће ми се тада попети на врат, а ја се и не бринем, да то отклоним. Ти не појмиш, колико ми то бриге задаје, па било би право чудо, кад се на мом послу не би могло приметити, у каквом сам га немиру скршио.“

Од силног блага, мисирског данка, којим је у последњем чину свог комада у тај мах сиромашног султана Саладина обогатио, није себи могао Лесинг да напева ни потуре. Посао тај преузеше касније други, који у клеветничкој намери изнеше, е је Лесинг за то, што је на свет издао „Фрагменте“, од чивутарије из Амстердама добио на поклон хиљаду дуката.

Обрнимо се опет к песничком послу његовом и к историји тога посла. Ону горе споменуту „објаву“ послao је он и својој пријатељици Елизи Рајмаревој (ћерци писца „Фрагмената“), па је уз то приметио: „Ако Вас не мрази, да потражите у Бокачијевом „Декамерону“ причу о

Чивутину Мелкиседеку, која ће мојој глуми за основ служити, то ћете јој врло лако наћи кључ. Морам покушати, хоће ли ми се допустити, да са своје старе предшкаонице, са позорнице барем, смем по вољи предиковати.“

И збиља, као што он октобра 1779. своме брату пише, чак му брауншвајгско министарство забрани, „да ни ван државе не сме ништа пре дати штампати, што не би најпре цензури кроз руке прошло. „Није него још нешто“, вели он, „ја то не ћу учинити, изродило се из тога што му драго!“ За тим продужује: „Сада овде сви с нестриљењем ишчекују мoga „Натана“, и плаше се, е ће донети са собом бог зна шта. Али, драги брате, чак и ти криво судиш о њему. Није он ништа мање, него сатиричан комад, а да би могао са мегдана отићи подругљиво се смеђуји. Виће то жалостан комад, можда најжалостији, што сам га икада написао,“ итд.

На скоро за тим, новембра исте године, опет у једном писму, што га своме брату пише, спомиње, да је план томе комаду већ пре три године начињен. Сад сам га само опет потражио, јер ми је та мисао дошла, да би њиме непријатеље с друге стране напасти могао, да богме ако нешто мало променем у плану.“ Ипак је, кад се књижкар Фос у томе обизру неповољно изразио — као бајаги сумња, е ће бити после кубуре — додао Лесинг, да се нема чега плаши.

„Мој комад не ће имати никаква посла са данашњим црним оцима, а ја ћу тек гледати, да му прокрчим пута, како би се на позорницу успео, макар и за сто година. Сви ће теологи, да богме, у себи грдити мој комад, али када се баш не ће јавно изразити против њега.“

(Наставиће се.)

ЈИСТИНЯ

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Максим Црнојевић.“ Трагедија у 5 чинова, с певањем, написао др. Лаза Костић, за позорницу увесно А. Хаџић; музика од А. Максимовића.) Приказана у суботу 17. фебруара о. г. (Свршетак.)

По нарави својој симпатична и лепа, али под притиском околности и положаја несимпатична је појава Милош Обреновић. Он је готов за љубав побратиму своме учинити све и сва, па и превару — та кад је већ једаред претрило и срамоту! Али не само Максиму за љубав — који управо то и не тражаше — већ под притиском Максимових ојађених родитеља. Пасивна нарав, али је мора бити!

„Не противим се благом позиву,
Ал' гроза ми је преслушати вас!“ итд.

И то верно, одано срце могло је на мањ посрнути под жаром из очију лепе Латинке; и та свест се дала замрсти са глатких љубавних речи Максимове љубе. Он се реши да покуша срећу с побратимом за ту драгоцену младу, осећаше, да се ближи одедан часак:

„За један час опет сам поред вас,
На часак само, ил' на живот вас!“

Али је то посао мучан, записати од нобре оно, о чему зна, да му је бар тако исто драго, као и њему самом:

„Ал' Максиму сам богом побратим,
И побратим је краљу мени он!
У име Бога, у име краља те,
И побратимства тог те преклињем:
Устуј' ми, побро, твоју невесту,
Не љубећи је, љубећем је дај!“

Та појава, кад и један и други и хоће и не ће, та голема душевна борба, спада међу најдивније појаве свих драма на свету. Њу није нужно хвалити, и у треба видити и чути.

С тога мораде пасти Милош — тешко је, немогуће је одржати се на лажном темељу.

„Тек побратиму — хтедох да је дам,
Ал' дође побрат, узеде је сам!“

Г. Љукчи беше у главном добар Милош, само што није у свима моментима, особито у појави у сликаршици, био дољно страстан. Он мора то бити. Страст мора у гдекојим тренутцима избити из његове мирне душе, мора избити на површину. И ма да му делањем његовим управља разум, инак подлеже тај кад и кад срцу. —

... ал' дођи ће,
„Што љубав не ће, мрња моћи ће!“

Ох, како грозно звуче речи те! Ох, како их страсно говори Филета, како јој сикну речи са бледних усана, како јој лрхе тело, увијено у принци, жалећи за младим мужем. Ујас их је слушати, рањену лавицу, која само чека згодан мањ, да се сурва на крвника, Максима.

„Ја мрзим, мрзим, ох, та мрзим ја!
Баш за то, што сам некад љубила!
Ал' сад, сад мрзим —“

И нехотице нам се издаје страсна Филета, и нехотице нам је дозволила, да погледамо у прошlost њезину: као да српске очи Максимове не гледаху без успеха у латинске очи њене, још у доба прве посете црногорског момчета. Њена је мр-

жња маска, она љуби . . . Зар би биле оправдане Милошеве речи:

„Чудновато чељаде запста,
Сукобиште од страсти жестоки!
Ко из облака кад би сун'о гром,
Што у по лета сав се растопи,
Па дрво, што га у мал' не смлави
Љубавним жаром меко загари.“

Кад му падне у наручја, држећи га — као и сви остали — за Максима! Зар би се дало протумачити, за што се отровала, кад се спремаху сватови, да оду из Млетака, идући криној Гори Црној! Зар речи њене, последње, кад јој пребаци Дуждевић:

„Ти никад ипак Марка љубила,

Не говоре и сувише:

Крвника му — крвника — Максима!“

Тга М. Рајковићка приказиваше ту јасну и чудновату појаву добро, само нам изгледаше да за гдекоје потезе не имаћаше довољна жара; песникове речи као да није свагда доста страсно и ватрено нагласла, као да беше хладна у жару, промишљена у страсти.

Већ одмах при првом појаву свом немило нас дира себични и опаки Надан Бојимић, који на развалинама Ивипа престола хоће себи да подигне зграду, који у раздробљеној срећи и стамањеној будућности Црнојевића гледи зору своје лепше будућности:

„Да изненад међу њих удари,
Распршти на све стране војводе,
А Иву самог баца у Млетке,
Ца у Жабљаку ја да будем сам?“

Па кад му сва интрига не испаде за руком, хтеде на други начин, драстично, да утуче Иву, али му песма пред сватовима беше лабудова песма. Није шала шалити се с Ивом!

Г. Марковић беше на свом месту са свим; интриганске улоге доликују му најбоље, глас му је и лице као створено за приказивање те врсте глумаштва.

Као што већ рекосмо, Иво је активни јунац трагедије те. Његова акција проузрокује реањцију, кад је пао под текијом навала, што их је нанео сам својим делашем. Како ли је морало бити охолом Иви, који се тако разметао и лепотом сина и јунаштвом своје војске, кад је — дошао кући — видио, да му је син храпав, а да му војводе хоће да одбију помоћ своју. Удар му прети за ударом, невоља га снађе за невољом.

Али је Иво мудра глава Војводе је задобио, али шта ће са сином?

„Понос је свет, ал' реч је светија!“ вели Иво. На темељу те филозофије, коју снажно подунираше сујета, разби он све могуће немогућности . . . Иво се реши, да вара, и не разбирајући много, да ли ће сад сломити срце свога Максима, а за који дан и своје снахе, дуждеве ћерке.

Одмах у почетку му већ расте пред очима догађај. Иво се стиди, да се не обрука пред дуждем, а овамо мора да употребљава сваковрсна средства, да од својих људи добије дозволу, да од рођена спина на коленима измоли одобрење.

„Отискујеш, отискујеш зар мач?
Да понизим зар круну балшину?
Да иноспито прегнем колено,
У веку свом пред сином први пут?“

Та и то је од голема утиска. Иво моли сина, ког мрзи тако исто, као што га је љубио, док беше угледан и лепа лика, о чијим је очима говорио дужду:

„Ал' благу вашем, сили вашоји,
И латинском вашем иносу,
И мом јунашти, и господству мом,
Још вреднију вам дајем замену:
Та замена је син јој Максиме!
Видите ј' тамо онај висок стуб,
На том је стубу од камена лав,
У њега очи до дна алема,
Што светле ноћу морским бродима
Кад из далека броде у Млетке;
Још сјајније су очи Максима,
Засенуле су очи алемске
Пред светлим сунцем лица његова.

Анђелија је красна девојка,
Ал' кунем ви се Богом јединим,
И кунем ви се српским именом:
Довешћу собом свата хиљаду,
Међу виђенима највиђенијих,
И међу њим ћу муга Максима:
У хиљади му нема лепшиг!“

Грозна беше изненада, кад код куће спази свога сина, осакаћена, поружена.

У сопственом се заилету хвата силовити Иво. Зар он, који поштује своју реч, зар могаше рећи у заносу:

„Шта Максим дао? Максим дао реч?
До врага реч,“

Г. Сава Рајковић нам заслади тај дан. Већ само облик његов одговара појави Иве Црнојевића. Такве треба да су груди, из којих грме сирие и бесне речи, којих је једини садржај: заповест. Џ маска му беше класична. Али и декламација, гости, једном речи све и сва беше особити уметнички продукт. Рецензенту сиада међу пријатну дужност, да чисто изрекне благодарношт своју, а за цело и публитину, на уживању, што нам га створи његов Иво Црнојевић.

Максим нам је спомнатичан пре са своје несртне судбе, која га гони од првог му појављења, него што је у оште на свету. Он није кадар да развије акцију; околности и Иво му не дају, да дигне главе — сретна осмеха заман тражимо око његовим усана, блажена уздисаја заман очекујемо из његових груди, можда само онда, кад плаче на крилу светиње, мајке своје.

Јевросима:

„Не држи, сине, мајка ти је ту!“

Максим:

„Не бој се, мајко, Максим ти је ту!“

Али њега блажи још нешто. Успомена на сладак загрљај, на миомира пољубац, па анђеоско лице Анђелије његове:

„Па реци, дивна слико, реци ми!

Ох, реци, реци, да ј' ме љубиш још?

Ти велиш: „Да! Та да, — љубим те ја!“

Споменујемо већ борбу с оцем пре поласка са Жабљака;

борбу с Милошем у сликарници; рекосмо, од какве су велике драмске вредности. Као ли му звоне у ушима Ивине речи:

„Не буни ми се, будан да си ми,
Јер тешко јави иза таког сна!“

кад је оно, у неисказаном заносу: „Збогом разуме!“ при-
грло Анђелију, своју Анђелију и жарко је пољубио.....
То беше последњи пољуб, последњи светли зрак пре дубока
мрака, што га чекаше.

А страховита борба у сликарници:

„Да одбијем? Да само одбијем?
Па више ишт! А шта ће рећи он?
Насмешеће се тек к'о војводе,
Младожења кад хтедох бити ја!

И' да-му кажем нечуvenу реч,
И заклетве свечане окове,
На испотајном сужњу обијем,
Да кажем тајну, да исповедим?
Ал' не ће ли је рећи невести?
А иева дужду, дужде освети,
Освета ножу, нож ће Милошу,
А Милој Богу живу...“

Мора попустити, он не сме издати тајну, милу, свету
тајну, божаствену успомену на прво му бављење у Млетцима,
а најдивнији и најсладији тренутак у животу му, која му,
као стуб до неба, дели срећну прошлост од несртне са-
дашњости.

Пети чин, где се прикупљају сви громови, да сеју један
исти мах сурвају на двор и на породицу Иве Црнојевића,
уведен је на особити начин. Ох, како поздравља дичну
своју Гору Црну:

„Висока горо, света помено,
Колевко тврдо снова меканих,
Што млади некад пегова ми већ!
Висока горо, стено вечита,
Окамењена српска веро ти,
Сведене небо што подуширеш,
Да не побије с њега божји гњев,
Непонижена моја спрото,
Благодат ми је поздравити те,
Ох, навек да сам ост'о у вами.“

Максим мораде пасти, и мораде се баш убити сам, јер
најбоље зна, да на свету нема посла никаква: побратим му
је мртав — убио га он, Анђелија га напушта — презире га.
За њега нема више онстанка: трагичан јунак мора подлећи.

Г. Ружић је као Максим Црнојевић непостижен. Нема
српског глумца, који би кадар био извести слику несрт-
нога кнезевића и тако, а камо ли боље. Па, подухватили
бисмо се и са страним припознатим уметницима, — гледа-
ли бисмо их само с осмехом на устима, како се труде, да
достигну нашег Ружића.

И сви други беху добри. У оште та представа беше
ремек представа. Дужде од Млетака (г. Зорић), Јован ка-
петан (г. Јовановић), па и други сви заслужују признања.

Тог вечера је ступио први пут пред публику нашу г.
Десимировић као Милић војвода. Он је још млад, а и уло-
га му не даде, да се с њиме боље упознамо. Али, што не
беше тога вечера биће други пут.

К. Р.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

30. ПРЕДСТАВА.

ВАН ПРЕТПЛАТЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 25. ФЕБРУАРА 1879.

С новом поделом улога први пут;

ВАМПИР И ЧИЗМАР.

Позоришна игра у 3 чина, с певањем, написао Ј. Сигети, за српску позорницу удесио Ј. Ђорђевић.

О С О В Е:

Спахија	Зорић.
Доктор	Марковић.
Мајстор Ћира, чизмар	Рајковић.
Перса, његова жена	Ј. Поповићева.
Анка, његова кћи	Л. Хаџићева.
Миша, чизмарски шегрт	Добриновић.
Ставра, трговац	Рајчевић.
Влајко, тутор мишин	Јовановић.
Бирој	Ћирић.
Први } сељак	Десимировић.
Други	Поповић.
Снаш Перса	Б. Хаџићева.
Шпицер, чивутин	Лукић.
Пандур	Ћирић.

Гости, сељаци.

Први и други чин збива се у кући мајстор-ћириној; трећи чин у спахинском двору: почетак у чељадској, а свршетак у спахинској соби. — Збива се у српском селу близу Новога Сада.

У уторак 28. фебруара по други пут: „Девојачки завет.“ Шаљива игра у 5 чинова, написао гроф Александар Фредро, с пољскога превео Ј. Е. Томић.

Ко од наших претплатника жељи своја места за ову представу задржати, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној писарници најдуже до 11. сахата пре подне.

Улазнице могу се добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после по дне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.